

ԽԱՋԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՐԾԱՆՔԸ

«Այլ ինձ քան լիցի պարծել, բայց
միայն ի խաչն Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի»

(ԳԱՂՏ. Զ. 14):

Խաչ կը նշանակէ տառապանք, դժուարութիւն, վիշտ, ցաւ և անկեղծ զոհանք իրականութիւններ: Մարդկային կեանքը օրօրօցէն մինչև զերեկոյան տառապանքներու երկար շղթայ մըն է: Չկայ մարդ մը որ զուրկ ըլլայ վիշտերէ ու ցաւերէ, մէկը՝ տեսակ մը, միւրը՝ տարբեր տեսակ զառնութիւններու հանդիպած չըլլայ: Մեր Տէրը բաւ. «Աւետարանի մէջ ներդրումներ ունեցող, բայց քաջասիրտ եղբ, ես աւետարանի յաղթեցի» (Յովհ. Ժ. 33): Ամէն մարդու կեանքի ներքինութիւնները կամ խաչը նայնը չեն, բայց այս աշխարհի վրայ իւրաքանչիւր ոք ունի իրեն յատուկ խաչ մը, զոր պէտք է կրէ ոչ թէ մէկ՝ հապա տմէն օր:

Խաչը ընդհանրապէս երեք տեսակ է: Խաչ մը՝ որ մարդկային կեանքի հանգամանքներէն կը ծնի: Խաչ մը՝ որ մեր անհատականութեան և մեր գործած սխալներուն արդիւնքն է: Ի վերջոյ խաչ մըն ալ կայ որ ուրիշներու բարեխառնութեան համար տեղի ունեցած կամուրջ զոհողութեան:

Մեղքոնեաններու, սրտք, իրենց բովանդակ հարստութիւնը նուիրեցին ազգին ու Ս. Եկեղեցիին, էջմիածնի, Ս. Աթոռոյս, Անթիլիասի և Պոլսոյ Պատրիարքութեան և Հ. Բ. Ը. Միութեան, զպրեզիանքերու և վարժարաններու մէջ, ազգային, կրօնական և դիտական դաստիարակութեան լոյս ջամբելու հայ մատաղ սերունդներուն: Կ'օրհնենք այսօր անոնց յիշատակը ու կը մաղթենք՝ իրը երախտաւորեալներ այդ պատուական բարեբարներուն որ Տէրը Իր երեսի լոյսերուն և արքայութեան կայքերուն արժանի ընէ անոնց հոգիները:

ՀԱՅՐԻԿ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

թիւններուն և ծառայութեանց պատճառաւ յառաջ կու գայ:

Խաչ մը որ կեանքի պայմաններէն կը ծնի ընդհանուր է, բնութեան մէջ, ամենաբնական, ոչ թէ միայն մարդկային կեանքի՝ այլ կենդանական ու բուսական աշխարհի մէջ ևս: Բնութեան մէջ ուր որ կեանք կայ, տառապանքը հոն անխառն փելի է:

Վարդի թուի մը մինչև որ զեղատեսիլ ու բուրումնաւէտ վարդ մը հասցնէ սրբան տառապանքներու մէջէն կ'անցնի: Ամառը արեւու կիզիչ ճառագայթներուն դէմ, ձմեռը սաստկացունչ հովերուն դէմ պէտք է պայքարի. միւս կողմէ իր կեանքին սպառնացող ճգնաժամներու ու սրգերուն մահացաւ հարուածներէն ալ ազատ մնալու համար պէտք է որ ասկանութիւն ցոյց տայ: Եթէ կրցաւ յարմարի միջավայրին և յաղթող հանդիսանալ պայքարին մէջ՝ կը պահէ իր գոյութիւնը և կը հասնի իր նպատակին, որ է բուրումնաւէտ ու զեղատեսիլ վարդ մը հասցնելով անոյն ու հաճելի մթնոլորտ մը սրբազնի իր շուրջը:

Կենդանական աշխարհի մէջ տկար կենդանի մը իրմէ մեծ ու զօրաւոր կենդանիի մը յարձակումներուն ենթակայ ըլլալու վտանգին տակ է միշտ: Թռչուն մը իր գոյութեան իրաւունքը արգարացնելու համար պէտք է որ տառապանքներու դէմ կուրծք տայ, իրմէ մեծ թռչուններու յարձակումներէն ինքզինք պաշտպանէ: Հետեաբար ապահով չէ կենդանիի մը կեանքը եթէ կ'ազդի այնպիսի մթնոլորտի մը մէջ, ուր իրմէ շատ զօրաւոր կենդանիներ կան: Բացի այս արտաքին յարձակումներէն, կենդանի մը իր օրական ուտելիքը ապահովելու համար ստիպուած է իրմէ տկար կենդանիները սպաննել, որպէսզի պահէ իր գոյութիւնը: Կենդանի մը եթէ կրնայ տոկալ և ինքզինք միջավայրի պայմաններուն յարմարեցնել կ'ազդի, հակառակ պարագային կ'անհետանայ իսպառ:

Մարդկային կեանքի մէջ ալ նոյնն է իրականութիւնը: Մանակը ծնած օրէն կեանքի դժուարութիւններուն հետ դէմ առ դէմ կը գտնէ ինքզինք: Մանկութեան

չբջանին, երիտասարդութեան տանն և չափահասութեան ու ծերութեան տարիներուն կեանքի պայքարներու իրարմէ բոլորովին տարբեր զանազան տեսակներու կը հանդիպի: Կեանքի այս պայքարը տառապանք, վիշտ, ցու ու դառնութիւններ կը ստեղծէ իր շուրջը: Եթէ կրցու տակալ ու յաղթական դուրս գալ, և իր հանդիպած տառապանքները մէյ մէկ սանդուխ չի նկատուի բարձրանալ կեանքի գեանաքարը միտումներէն ու կիրքերէն՝ կ'արդարացնէ իր ապրած կեանքը և այդպիսով դէպի կոտորակութիւն հսկայ քայլ մը առած կ'ըլլայ:

Երկրորդ տեսակ խաչը մեր անհեռատեսութեան և մեր գործած սխալներուն ու առած անհաշիւ քայլերուն հետեանքն է: Թէև մարդկային կեանքի մէջ բոլոր տառապանքներ մեր սխալներուն արդիւնքը չեն, բայց ցուեր ու վիշտեր կան որոնք ուղղակի մեր սխալ ապրելակերպին ու գործած մեղքերուն հետեանքն են: Մարդ մը ձմրան եղանակին փոխանակ տաքուկ հագուստներու եթէ բարակ հագուստներով պտտի, արդիւնքը կ'ըլլայ պաղառութիւն. պաղառութիւնը ծանրանալով ուրիշ հիւանդութիւններու տեղի կու տայ, և ենթական կը սկսի տառապիլ, վիշտերու ու ցուերու մէջ կ'անցնէ իր օրերը: Ո՞վ է այս անտեղի ցուերուն պատասխանատուն:

Ծխելու և ոգելից ըմպիլիներ զործածելու մոլի եղած անձի մը բժիշկը կը խրատէ հրաժարիլ ասոնցմէ և ապրիլ թիւադրուած հրահանգներուն համեմատ: Մարդը սակայն չի հնազանդիր բժիշկին ըսածներուն և օր ըստ օրէ կը միւրճուի իր մոլորութիւններուն մէջ, որոնց հետեանքով այլ և այլ ակտերու տէր կը դառնայ ու կը տառապի գիշեր ցերեկ: Ո՞վ է այս տառապանքին պատասխանատուն:

Ուրիշ մարդ մը իր հակառակորդներուն հետ վիճարանած ու կռուած պահուն, բարկութեան նուաճի մը մէջ, անոնցմէ մին կը սպաննէ: Կառավարութիւնը զինք կը ձերբակալէ ու բանտ կը նետէ, յետոյ կ'ախաղան կը բարձրացնէ, խոր սուգի մը ենթարկելով իր դաւակ-

ները, ընտանիքն ու բոլոր պարագաները: Ո՞վ է այս դժբախտութեան պատասխանատուն: Ուրիշ մէկը չէ՝ բայց եթէ ենթակային սխալ ապրելակերպը, մեղաւորից կեանքը: Աստուծոյ խօսքը կ'ըսէ. «Իրոշակն մեղաց մահն է» (Հոովմ. 2. 23), Ըստ Սուրբն Օգոստինոսի՝ «պոսիծը ապար վարձն է անարգար մարդուն»:

Մեղքին վարձքը միշտ այսպէս դժբախտութիւն յառաջ բերած է թէ՛ ֆիզիքայէս և թէ՛ բարոյայէս: Անգլիացի ծօն Միլթըն՝ «Աւեր մեղք կայ հոն է պոսիծը» կ'ըսէ: Պաշտան՝ «Լաւրկային ցուերը մեղքի արդիւնքն է» կը համարէ: Ըստ Սենեկայի, «Յանցաւորի մը կրած մեծագոյն պոսիծը իր բրած զորեւեկն ասպոյժ զգոնութիւնն է»: Իսկ Քընդէյ կ'ըսէ. «Խաչը՝ զոր մեր ձեռները կը շինեն, խաչերուն ամենեկն ծանրն է»: Պատիժը դառնալ կը շարժի, բայց կու գոյ օր մը չէ օր մը:

Երրորդ տեսակ խաչը յառաջ կու գայ ուրիշներու բարեկաւութեան ի նպաստ մեր ըրած կամուար զոհողութիւններուն իբր արդիւնք: Իրական հայրենասէր մը իր անձէն դուրս ելած, կը նոյնանայ իր հայրենիքին հետ, որով այս վերջինին ցուը՝ իր ցուը, և ուրախութիւնը՝ իր ուրախութիւնը կը դառնայ: Կ'ապրի ոչ թէ իր՝ այլ իր հայրենիքին բարեկաւութեան, պաշտպանութեան, ու զարգացման համար, և եթէ հարկը պահանջէ, յօժար սրտով իր անձը կը զոհէ սրպէսդի հայրենիքը մնայ և ապրի իր ազգը:

Այս տեսակ ապրելակերպը ենթական նորանոր տառապանքներու կ'առաջնորդէ: Բայց դրական հայրենասէրը յօժարութեամբ կը կրէ զանոնք, այն վատահալութեամբ՝ որ իր սիրած հայրենիքին ու ազգին բարձրագոյն օգտին համար են այդ բոլորը: Մեղի ժամանակակից խրիման Հայրիկ և Զօրավար Անդրանիկ այս ոգիով ապրած իրական հայրենասէրներ էին, հայ ժողովուրդին ցուերը իրենց անձնական ցուերը կը համարէին: Այն որ իր ազգին, հայրենիքին, եկեղեցիին և մարդկութեան օգտակար պիտի ըլլայ՝ պէտք է սպառի, համարի, զոհէ ու զոհարեալի: Ուրիշները ապրեցնելու ու բարձրացնելու

համար ասիկա անյեղլի օրէնք մըն է բնութեան մէջ:

Վերսիլիեալ երեք տեսակ խաչերուն առաջին երկուքը ընդհանուր են բոլոր մարդոց համար, բարիններուն ու հարեալուն, անհաւատներուն թէ հաւատացեալներուն հաւատարապէս. սա տարբերութեամբ որ հարը կամ անհաւատը բնութեան, իր բախտին և Աստուծոյ զէմ գանգատելով ու արանջալով կը կրէ այս խաչերուն ստեղծած տառապանքները, մինչ քրիստոնեայ հաւատացեալը յօժարութեամբ ու համբերութեամբ կը տակոյ անոնց նեղութիւններուն:

Չարը և կամ անհաւատը կեանքի աշխարհին մէջ ձախողած ու պարտեալ մըն է, իսկ քրիստոնեայ՝ յաղթական ու գահունակ սրտով ապրող մը: Այն որ իր խաչը զգոհութեամբ կը կրէ աւելի կը ծանրացնէ զայն, և օրին մէկը կ'ընկճուի անոր ներքե, սակայն իր խաչը յօժարութեամբ կրողը օր ըստ օրէ զայն աւելի թեթեւ կը զգայ, սրտով կ'առաջնորդուի ստանալու այն անթառամ պտղը, որ բոլոր դրական քրիստոնեաներուն արդար վարձքն է: Անգլիացի մեծահամբաւ քարոզիչ Չարլզ Սըրըճըն կ'ըսէ. «Ենչպէս կորուստը նոյնպէս խաչը ծանր է կրել, բայց երբ մեր սրտերը ուղիւ բլլան Աստուծոյ հովեպ, լուծը ճիւղալիօրէն կը բաղլանայ եւ դիւրին կը դառնայ կրել մեր խաչը»:

Իսկ երրորդ տեսակ խաչի տառապանքներէն զերծ են ընդհանրապէս ամբարիշտները, անձնակեղրոն կեանք ապրող ու հեթանոսական ապրելակերպի հետեւող անհաւատները: Գաղափարական մարդոց յատուկ է այս խաչը: Գաղափարական կեանք ապրողները յօժարութեամբ կը կրեն անոր յառաջ բերած տառապանքները: Այս խաչը կը կրեն մասնաւորաբար նաեւ այն քրիստոնեաները՝ որոնք անձնակեղրոն կեանքէ հրաժարելով, հոգեւոր կեանքի մէջ խորացած, իրենք զիրենք նուիրած են մարդոց բարեխաւութեան ու փրկութեան նուիրական աշխատանքին: Առաքեալները և առաջին քրիստոնեաները այս տեսակ հաւատացեալներ էին. այսպէս էր նաեւ հեթանոսաց առաքելը որ վերջը դարձի եկած էր:

Այս երրորդ տեսակ խաչին ստեղծած տառապանքը տառաւածային մաքուր սիրոյ վրայ հիմնուած է: Սէրն է որ ենթակային յօժար սրտով տանիլ կու տայ այս խաչին տառապանքները: Յիսուսի կեանքին ու քարոզութիւններուն մէջ Պողոս առաքելը ամենէն շատ զբաղեցնողը խաչը և անոր ներքին իմաստն էր: Քանզի Յիսուսի խաչին քարոզութիւնը կ'ըսուածներուն համար սրբան յիմարութիւն՝ նոյնքան Աստուծոյ զօրութիւնը եղած էր իրեն համար: Ահա՛ իր բառերը. «Ձի նախ խաչին կ'ըսուէր յիմարութիւն է, այլ փրկելոյս մեզ զօրութիւն Աստուծոյ» (Ա. կորն., Ա. 18):

Սուրբ Պողոս խաչին քարոզութիւնը (ճառը) ուսումնասիրելով տեսաւ թէ Յիսուս ինքն իր համար չապրեցաւ այս աշխարհի վրայ, այլ ցեղին վերելքին և մարդկութեան փրկութեան ի խնդիր: Տեսաւ նաեւ թէ խաչի կամուսը չարչարանքներուն ետեւ Աստուծոյ տառապող սէրը յայտնուեցաւ մարդկութեան: Այդ սէրը ստիպեց որ Յիսուս կամուսորապէս կրէ իր չարչարանքները: Առաքելն ալ, խաչի փրկութեան պատգամները մարդկութեան հաղորդող տառաւածային սիրով տալով, ինքզինք նուիրեց խաչեալ Փրկիչը ինքն խաչին քարոզելու սուրբ գործին (Ա. կորն., Ա. 23), հետեւելով Քրիստոսի քայլերուն:

Բայց խաչեալ Յիսուսը քարոզելու համար սրբա՞ն զժաւարութիւններու հանդիպեցաւ, սրբա՞ն ցաւեր ու տառապանքներ կրեց: Ուրախութեամբ կրեց սակայն այդ բոլոր չարչարանքները, ինչպէս ինք կ'ըսէ. «Այժմ ուրախ եմ ձեզի համար չարանկներու վրայ, ու Քրիստոսի կրած նեղութիւններուն պակասութիւնը իմ մարմնոյս վրայ կը կրեմ» (կորն. Ա. 24):

Այս արտայայտութիւնը ցոյց կու տայ թէ Պողոս առաքելին համար քրիստոնէութիւնը երեք բան էր — անձնաւորացութիւն, հանապազօրեայ խաչ կրել, և Յիսուսի հեռքերուն վրայէն քայլել —, ինչպէս մեր Տէրը պահանջած էր զանոնք՝ ըսելով. «Եթէ մէկը կ'ուզէ իմ ետեւս գալ, բոլոր անձը ուրմնայ, եւ ամեն օր իր խաչը վերցնէ, ու իմ ետեւս գալ» (Ղուկ. Թ. 23):

Հեթանոսաց առաքելալը այս երեք պայմանները լիովին լրացուցած բլլալուսն համար էր որ կրցաւ Յիսուսի հաւատարիմ աշակերտ մը բլլալ, և այդպիսով հաղաբաւսը անմահ հոգիներու փրկութեան գործին օգտակար հանգիստանալ:

Պօղոս առաքելալ դարձի գալէն առաջ աշխարհի տեսակէտէն պարծենալիք չառբաներ սնէր, բայց երբ քրիստոնեայ դարձաւ, ինչպէս իր Սօղոս անունը Պօղոս եղաւ, նոյնպէս իր մօլեռանդ հրէսութիւնը ազատախոհ քրիստոնէական փոխւեցաւ: Անձնակեդրոն Սօղոսը Բրիտոսականեդրոն Պօղոս դարձաւ: Իր պարծանքի առաքելան ալ փոխուեցաւ, այլևս աշխարհի վաղանցուկ արժէքներով չէր պարծենար, այլ՝ միայն Յիսուս Բրիտոսսի խաչովը, որով «աշխարհ իրեն համար խաչը կը եւ ինքն ալ՝ աշխարհի» (Գաղա. 2. 14):

Չէր պարծենար այլևս ո՛չ իր գերդաստանին անունովը, ո՛չ իր ստացած բարձր դաստիարակութեամբ, և ո՛չ ալ իր ընկերական աշխատւ գիրքով՝ իրրեւ Հռովմի քաղաքացի: Յետ այնու իր գործն էր իր փրկչին նման աշխարհի բարեխառնութեան համար խաչուիլ, մարդոց մեղքերուն համար չարչարուիլ, և անոնց դարձի դալուն համար Յիսուսի նման զոհել և զոհւիլ: Ինչպէս Յիսուս խաչուած էր աշխարհի մեղքերուն համար, նոյնպէս ինքն ալ իր կարգին պէտք էր որ մարդոց մեղքերուն խաչը կրէր, որպէսզի անոնց փրկութեան միջոցը հանգիստանար: Իր բառերով, «Լսկե ետեւ մեկը գիւրդ յոգնեցե, վստկի եւ Տէր Յիսուսի վերքի նշաններ իմ մարմնոյս վրայ կը կրեմ» (Գաղա. Գ. 17): Նոյնպէս, «Բրիտոսսի նեւ խաչը ելայ, եւ ալ կենդանի եմ ոչ թէ ես, հապա Բրիտոսս կենդանի ե իմ մեջ» (Գաղա. Բ. 20):

Պօղոս առաքելալ խաչով կը պարծենար, որովհետեւ Գաղատիայի այդ խաչին վրայ թափուած Յիսուսի անմեղ ու թանկագին արիւնը զինք իր մեղքերէն ազատած էր:

Խաչին վրայ իր թեկերը տարածող փրկչը այլևս իր սրտին մէջ կ'ապրէր, Անոր հետ միացած էր հոգիով և իր ներշնչութեանը ամէն օր Անկէ կը ստանար: Ալ անկէ տարբեր ուրիշ պարծանքի պէտք չսնէր այս աշխարհի վրայ: Բանդի իրական պարծանքը արդէն գտած էր:

Էմբրսըն կ'ըսէ. «Աշխարհի ունայն պարծանքը կը սպառէ դամբ, կը կործանէ հաւատարիմը, կը ջլատէ ոյժը, կը յոգնեցնէ միտքը, կը խանգարէ առողջութիւնը եւ ի վերջոյ կը յանգի ոչինչի»: Ըստ Շէյքսպիրի, «Այս կեանքի ունայն պարծանքը յիմարտեան հաւատար է»: Ամերիկացի ճարտասան քարոզիչ՝ Հէնրի Ուօրտ Պիչըր կը յայտարարէ. «Այ մեկ բան տյնեմ կորեւսեւ ե ուրեմն այս աշխարհի փուն պարծանքը»: Իսկ հրէից իմաստունը՝ պարծանքի աշխարհիկ արժէքներուն համար կ'ըսէ. «Եւնայնութիւն ունայնութեանց, աւմնայն ինչ բնկութեանց ե»: Ահա՛ այս է անցաւոր պարծանքին համար մարդկային կեանքի փորձառութեան վկայութիւնը:

Իրական պարծանքը Բրիտոսսի խաչն է: Այդ խաչին վրայ արտայայտուած աստուածային սէրն է, զոհողութիւնն է, համակրանքն է հանդէպ մարդկութեան: Այս իսկ պատճառաւ ըսուած է իրաւացիօրէն, «Եւ պարծին՝ ի Տէր պարծեսցի» (Ա. Կորն. , Ա. 31):

Յիսուսի խաչին պարծանքը Պօղոս առաքելալը ոչ միայն իր մեղքերէն ազատագրած էր, այլև իրեն տուած էր սրտի լման խաղաղութիւն, մօքի կատարեալ անդորրութիւն և հոգեկան անհուն երջանկութիւն: Աստուածային այս մնայուն շնորհները դրամով չեն գնուիր, այլ խաչեալ փրկչին հետ միանալով և Անոր հետ ապրելով ձեռք կը բերուին: Ո՞վ պէտքը չ'զգար այս մնայուն շնորհները սեննալու:

Գ. Ռ. ՍՈՐԱՅԵԱՆ

Ֆէզնո, Գալիթ.